

Voorbereiden op de toekomst, klimaatbestendigheid in de Zeeuwse vrijetijdssector

AUTEUR

Bram Wortelboer

Het klimaat verandert en dat merken ondernemers in de vrijetijdssector ook. In de afgelopen twee jaar alleen is er voor bijna 1,3 miljard euro aan schade gemeten in Nederland dat terug te herleiden was naar het klimaat (Verbond van Verzekeraars, z.d.). Dat lijkt de komende jaren alleen maar te gaan toenemen. Het KNMI heeft het toekomstbeeld wat betreft klimaatverandering in kaart gebracht aan de hand van klimaatscenario's (2023), waarin er naar verwachting nog meer weersextremen gaan plaatsvinden. Dit maakt dat ook bedrijven in de vrijetijdssector aan de slag moeten met de toenemende hittestress, wateroverlast en watertekorten. De Provincie Zeeland heeft hierop voorgesorteerd door middel van het opstellen van de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland (KasZ). Deze strategie omvat vele doelstellingen voor de verschillende sectoren in de provincie. Een van de doelstellingen in de Klimaatadaptatiestrategie Zeeland is het in kaart brengen van de omvang van de opgave in de Zeeuwse vrijetijdssector, zodat dit beeld vervolgens vertaald kan worden naar een gericht plan van aanpak om de klimaatbestendigheid te bevorderen. HZ Kenniscentrum Kusttoerisme is gevraagd dit middels een nulmeting in kaart te brengen.

Klimaatbestendigheid in Zeeland

Klimaatbestendigheid is een terugkerend onderwerp onder ondernemers en beleidsmakers. Het is onder te verdelen in twee belangrijke kernbegrippen: klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. Klimaatadaptatie omvat het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering, door onder andere de omgeving aan te passen op de toenemende weersextremen. Klimaatmitigatie omvat daarentegen voornamelijk het tegengaan van klimaatverandering. Hierbij gaat het om het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. Ook binnen de provincie Zeeland zijn dit belangrijke onderwerpen.

In 2021 kwam Zeeland als eerste provincie in Nederland met een provinciale klimaatadaptatiestrategie. Deze strategie bevatte ook specifieke doelen voor de recreatiesector, waaronder kennisontwikkeling. Het huidige project is ontstaan uit het doel binnen

KasZ om ondernemers te helpen in te spelen op het nieuwe klimaat. Hieronder valt ook het opstarten van pilotprojecten voor het klimaatadaptatief inrichten van de buitenruimte en het opstarten van een kennisdelingsprogramma rondom klimaatadaptatie.

Om naast klimaatadaptatie ook klimaatmitigatie een plek op de beleidsagenda te geven, stelde Zeeland in 2020 als eerste regio in Nederland een eerste versie van een regionale energiestrategie vast, de RES 1.0. Het hoofddoel in deze strategie is om voor 2030 de volledige CO₂-uitstoot in Zeeland te halveren ten opzichte van 1990. In de zomer van 2024 is de RES 2.0 vastgesteld, die elke twee jaar geactualiseerd moet worden.

Huidig onderzoek

Het uitgevoerde onderzoek naar de huidige staat van klimaatbestendigheid in de Zeeuwse vrijetijds-

sector valt onder de KasZ maar dient ook de RES. Het wordt uitgevoerd in opdracht van de Provincie Zeeland in samenwerking met ontwikkelingsmaatschappij Impuls Zeeland. Doordat het twee regionale duurzaamheidsstrategieën raakt, is er door veel partijen inhoudelijk bijgedragen aan de opzet.

Onderzoeksaanpak

Voortraject

De inhoud van het onderzoek is afgestemd met twee werkgroepen, waarvan één met een focus op adaptatie (vanuit KasZ) en één met een focus op mitigatie (vanuit RES). Op deze manier is verzekerd dat beide onderwerpen voldoende aan bod kwamen in de inhoud. Deze klankbordgroepen bestaan uit beleidsmakers, ondernemers en onderzoekers. Het onderzoeksvoorstel is ingediend in januari 2024 en op 14 mei is gestart met de dataverzameling.

Inhoudelijk is gekozen om de focus te leggen op een aantal onderzoeksonderwerpen, voor zowel klimaatadaptatie als -mitigatie. Deze zijn het gemiddelde kennisniveau van de sector, de reeds uitgevoerde maatregelen, plannen voor maatregelen, maar ook succesfactoren, belemmeringen en verwachte uitdagingen van de ondernemers.

Doelgroep

Doelgroep van het onderzoek zijn alle bedrijven die actief zijn in de Zeeuwse vrijetijdssector, wat volgens de laatste cijfers van de NBTC Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidssector in 2023 3.645 bedrijven waren. Voor dit onderzoek zijn de ondernemers via diverse kanalen benaderd, zowel online (via mail en sociale media) als offline (brieven en krantenartikelen). Bijna alle brancheorganisaties binnen de vrijetijdssector, (lokale) overheden en andere belangenbehartigers van ondernemers zijn bereid gevonden om te helpen bij de verspreiding van de vragenlijst.

Onderzoeksmethode

Om de benodigde informatie bij deze doelgroep te verzamelen is er gekozen voor een kwantitatief ingestoken online vragenlijst, zodat er consistent data verzameld kon worden over een grote steek-

proef. Uiteindelijk leidde dit tot een diverse groep respondenten verspreid over de hele provincie.

Vragenlijst

De vragenlijst bestond uit verschillende delen. De vragenlijst begon met een paar algemene vragen over bedrijfskenmerken, waarna ondernemers gevraagd werd naar het kennisniveau met betrekking tot klimaatadaptatie en -mitigatie en de zorgen over en ervaren lasten van de vier klimaateffecten: hitte, droogte, wateroverlast en extreem weer (wind).

Vervolgens werd gevraagd naar de staat van het bedrijf door te vragen naar verschillende toepasbare maatregelen uit de klimaat kansenkaart (2024). In deze kansenkaart worden, door middel van diverse externe bronnen, verschillende kansen en risico's voor Zeeland als toeristische bestemming uitgelicht. Hier zijn uiteindelijk 17 maatregelen uit gekozen, waarvan zeven adaptief en tien mitigerend. Deze maatregelen variëren in mate van investering van geld, tijd en complexiteit en zijn gekozen in overleg met beide werkgroepen. Vervolgens konden ondernemers aangeven welke succesfactoren en/of uitdagingen zij bij de uitvoering ervaarden.

Tot slot zijn de respondenten gevraagd in hoeverre zij acties en investeringen tegen klimaatverandering belangrijk vonden en of zij open stonden om deel te nemen aan een vervolgonderzoek.

De volledige methodologie is te vinden op de website van het HZ Kenniscentrum Kusttoerisme.¹

Resultaten

De vragenlijst is door bijna 380 ondernemers ingevuld. Dit is zo'n 10% van de totale populatie. Hierbij was er een goede spreiding naar type bedrijven en vestigingsgemeente.

Kennisniveau

Van alle respondenten is bijna 60% bekend met het begrip klimaatadaptatie. Echter is dit niet evenredig verdeeld onder de sectoren, vooral de horeca (met 42,5% bekendheid) zit als grote sector onder

1 www.kenniscentrumtoerisme.nl/klimaat

het gemiddelde. Klimaatmitigatie wordt minder begrepen. Van alle ondernemers geeft minder dan een derde aan het begrip wel te kennen. Hier zijn er weinig verschillen in kennis tussen verschillende deelsectoren.

Toch heeft de bekendheid van de begrippen geen significante invloed op de implementatie van maatregelen of de mate van belang voor het onderwerp. Meer dan driekwart van de respondenten vindt het namelijk belangrijk dat er meer aandacht komt voor klimaatverandering. Een nog grotere groep (80%) vindt het belangrijk dat er in algemene zin geïnvesteerd wordt in klimaatgerichte maatregelen. Het tegengaan van en aanpassen aan klimaatverandering lijkt daarom toch breed gedragen te worden in de Zeeuwse vrijetijdsector.

Zorgen van ondernemers

De drang om te investeren en stimuleren is ook terug te herleiden naar de zorgen die ondernemers hebben over de weersextremen. Respondenten maken zich over het algemeen de meeste zorgen over wateroverlast en extreme weersomstandigheden (wind). Het minste zorgen lijken ondernemers zich te maken over extreme hitte, terwijl zij daar procentueel de meeste last van ervaren. Dit zou kunnen komen omdat extreme hitte vaak niet direct tot zichtbare schade leidt, zoals wateroverlast en extreem weer dat wel doen. Bovendien blijkt uit het onderzoek dat, vooral bij hitte, respondenten

die klimaatadaptieve maatregelen hebben toegepast minder last ervaren van deze klimaateffecten.

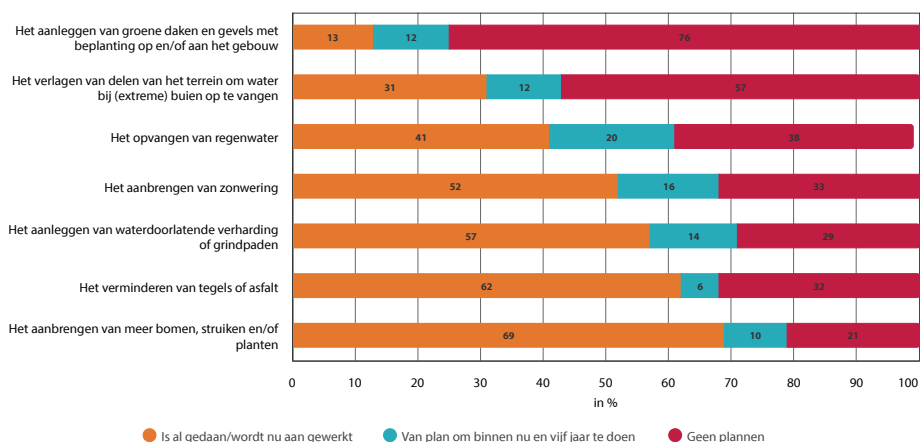
Reeds genomen maatregelen

In totaal worden er meer dan zeven maatregelen per respondent uitgevoerd, figuur 1 en 2 tonen de verdeling hiervan voor adaptieve en mitigerende maatregelen. Het verminderen en/of scheiden van afval (90%) en het aanbrengen van LED-verlichtingssystemen (86%) worden door het grootste aantal ondernemers gedaan. Bovendien zijn dit ook de meest toegankelijke maatregelen die voorgesteld zijn in het onderzoek. Het opslaan van duurzame energie (10%) is door de minste ondernemers gedaan, maar dit staat daarentegen wel bij 35% op de planning voor de komende vijf jaar. Bij het aanleggen van groene daken en gevels met beplanting geeft bijna vier op de vijf aan dit niet gedaan te hebben en hier ook geen plannen voor te hebben.

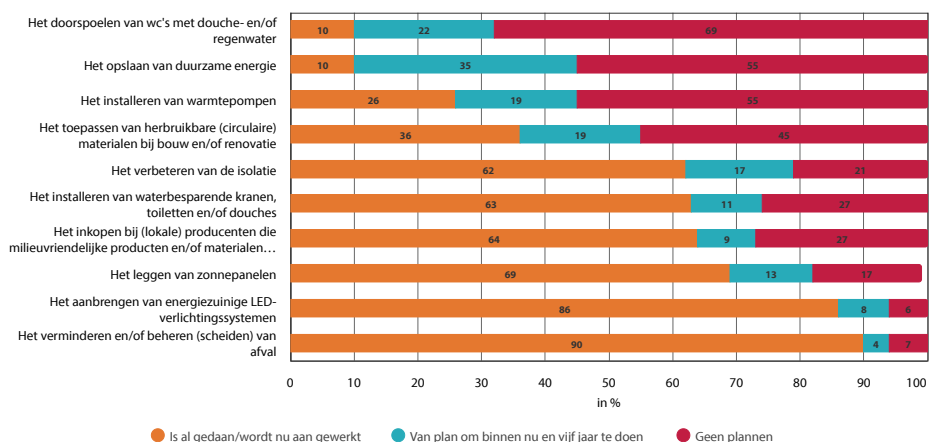
In totaal heeft 97% van de respondenten tenminste één maatregel toegepast. Er zijn naar zeventien mogelijke maatregelen gevraagd, waarbij mitigerende maatregelen het populairste zijn. In de uitleg die respondenten erbij gaven kwam vaak terug dat deze maatregelen geld besparen en zichzelf dus terug kunnen verdienen.

Succesfactoren en belemmeringen

De ondernemers die tenminste één maatregel geïmplementeerd hadden, zijn gevraagd naar de doorslaggevende succesfactoren of uitdagingen

Figuur 1: Adaptieve maatregelen

Figuur 2: Mitigerende maatregelen

die zij hierbij ervaren hebben. Ondernemers gaven aan dat (eigen) budget en eigen kennis en expertise het vaakst doorslaggevend waren in het succesvol implementeren hiervan. Budget werd procentueel gezien het vaakst als succesfactor gekozen bij het aanbrengen van meer bomen, struiken en/of planten en het verminderen van tegels of asfalt. Onvoldoende (eigen) budget – samen met de technische complexiteit en wet- en regelgeving – is ook het vaakst een belemmering in het proces.

Plannen voor klimaatbestendige maatregelen

In totaal gaf 69% van de ondernemers aan de komende vijf jaar tenminste één maatregel te willen doorvoeren. Dit houdt in dat bijna een derde van de ondernemers niet verwacht in de komende vijf jaar nog een van de zeventien maatregelen te implementeren. Onder de meerderheid van de respondenten die wél plannen hebben, zijn het opslaan van duurzame energie en het opvangen en hergebruiken van regenwater de populairste maatregelen.

Zorgen bij plannen

Aan de ondernemers die een maatregel willen doorvoeren is vervolgens gevraagd of zij zich enige zorgen maakten over de implementatie ervan. In totaal gaf slechts 15% hiervan aan zich geen zorgen te maken over de uitvoering. Een derde van de ondernemers is bang dat er onvoldoende tijd is om implementatie mogelijk te maken en bijna de helft

maakt zich zorgen over het beschikbare (eigen) budget. Ook vroeg 8% van de ondernemers zich hardop af of de gevolgen van klimaatverandering wel echt invloed hebben op het bedrijf.

Gedragsveranderende maatregelen

Om klimaatmitigatie te bevorderen, kan er ook al veel gedaan worden zonder investeringen. Zo kan door het toepassen van een aantal gedragsveranderingen, zoals bij ondernemers zelf, het personeel en/of de gasten, ook veel bereikt worden. Gedragsveranderingen zijn vaak ook aantrekkelijke maatregelen, omdat deze vaak (bijna) kosteloos zijn door te voeren en sommige zelfs geld besparen.

Gedragsverandering onder medewerkers

Vier op de vijf respondenten stimuleert tenminste één gedragsveranderende maatregel onder medewerkers. Onder deze respondenten was het gemiddelde 2,8 maatregelen. Respondenten gaven aan voornamelijk het personeel te stimuleren tot het scheiden van afval (64%) en het besparen van energie (54%). Ook gaf meer dan 10% van de ondernemers aan het gebruik van duurzaam vervoer te stimuleren. De minst populaire maatregelen waren het deelnemen aan natuurexcursies en het meer te weten te komen over klimaat en energiebesparing. Dit zijn dan ook de meest tijdsintensieve maatregelen. 18% van de ondernemers gaf aan bij zowel ondernemers en medewerkers als gasten helemaal geen gedragsverandering te stimuleren.

	Ondernemers en medewerkers	Gasten
afval te scheiden	64%	63%
energie te besparen	54%	49%
minder water te gebruiken	42%	44%
afval te verminderen	41%	36%
gebruik te maken van duurzame producten en materialen	28%	15%
minder verpakkingsmateriaal te gebruiken	21%	16%
meer te weten te komen over klimaat en energiebesparing	10%	6%
gebruik te maken van duurzaam vervoer	10%	11%
deel te nemen aan natuurexcursies, duurzame/groene evenementen buiten of op ons bedrijf	9%	16%
geen van deze	19%	21%

Tabel 1: Ingevoerde gedragsveranderingen

Gedragsverandering onder gasten

Onder gasten worden ook door vier op de vijf respondenten tenminste één gedragsveranderende maatregel doorgevoerd. Gemiddeld zijn dit er 2,6 per respondent. Hierbij is afval scheiden (63%) onder gasten nog populairder dan onder medewerkers, terwijl afval verminderen procentueel minder vaak wordt aangemoedigd. Gasten worden vooral weinig gestimuleerd meer te weten te komen over klimaat en energiebesparing. Bovendien wordt door een groter aandeel (21%) geen gedragsveranderingen gestimuleerd.

Vervolg

De ondernemers bleken ook enthousiast voor een eventueel vervolg. 20% van de ondernemers gaf aan graag ervaringen te willen delen met ondernemers die tegen de belemmeringen aanlopen waar zij van geleerd hebben. Ook willen ze HZ Kenniscentrum Kusttoerisme, Impuls Zeeland en Provincie Zeeland graag helpen met eventuele vervolgonderzoeken. Maar liefst 34% van de ondernemers gaf aan graag benaderd te worden.

Conclusie

Concluderend kan er dankzij het onderzoek een gerichte en effectieve aanpak worden ontwikkeld door de provincie Zeeland om de klimaatbestendigheid in de vrijetijdsector te bevorderen. Het rapport toont de kansen voor een gerichte aanpak,

waarbij indien nodig door terugkerende evaluaties de aanpak kan worden aangepast. Al met al is meer dan 10% van de sector bereikt en zijn er sterke inzichten uit voortgekomen.

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat klimaatbestendigheid een belangrijk en breed gedragen thema is onder ondernemers in de Zeeuwse vrijetijdsector. Ondanks dat er variatie bestaat in het kennisniveau, geeft de grote meerderheid aan zich bewust te zijn van de uitdagingen en risico's en dat ze al stappen hebben ondernomen om hierop in te spelen.

Met name wateroverlast en extreme weersomstandigheden zijn onderwerpen waarover men zich zorgen maakt. Veel respondenten hebben al geïnvesteerd in het beperken van de risico's met betrekking tot deze klimaateffecten, hierbij waren beperkte budgetten, technische complexiteit en wet- en regelgeving de voornaamste belemmeringen.

Met betrekking tot de toekomst zijn er procentueel gezien de meeste plannen voor het opslaan van duurzame energie en het hergebruiken van regenwater. Echter hebben veel ondernemers zorgen over de daadwerkelijke uitvoering. Hierbij zijn budget en tijd de voornaamste verwachte uitdagingen.

Toch lijkt er een sterke bereidheid om de komende jaren verder te investeren in klimaatgerichte maatregelen, ondanks dat een kwart van de responden-

ten aangeeft deze periode niet verder te investeren in verduurzaming. Ook staan ondernemers open voor gedragsveranderingen bij henzelf, de medewerkers en de gasten.

Het onderzoek biedt waardevolle inzichten voor beleidsmakers, ondernemers en andere betrokkenen in de sector. Naast dat ondernemers erg bereid zijn elkaar te helpen, biedt het beleidsmakers ook de kans gerichte acties (zoals financiële ondersteuning of bewustwordingscampagnes) uit te voeren om de klimaatbestendigheid van de sector te versterken. Het kan een belangrijke basis vormen voor verdere ontwikkeling van de Zeeuwse vrijetijdsector.

Aanbevelingen/doorkijk naar de toekomst

Het onderzoek is uitgevoerd om een sterke basis te kunnen bieden aan beleidsmakers in de provincie Zeeland. Door middel van de resultaten uit het onderzoek wordt een plan van aanpak geschreven. Hierin wordt beschreven hoe in de toekomst ondernemers kunnen worden ondersteund bij klimaatmitigatie en -adaptatie. Dit plan van aanpak zal in de zomer van 2025 worden opgeleverd en zal de basis gaan vormen voor nieuwe projecten rondom deze onderwerpen in de provincie Zeeland. Deze stappen zijn cruciaal om te komen tot het einddoel van de Provincie Zeeland: een klimaatbestendig en water robuuste provincie in 2050.

Contactgegevens auteur

Bram Wortelboer, Junior Onderzoeker, Kenniscentrum Kusttoerisme, HZ University of Applied Sciences, bram.wortelboer@hz.nl

Referenties

- HZ University of Applied Sciences. (2024, 21 februari). Kanskaart voor klimaatadaptatie. <https://storymaps.arcgis.com/stories/c4e57ee275464722a410e121dbb5a763>
- KNMI. (2023, 9 oktober). KNMI - KNMI'23-Klimaatscenario's. <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/achtergrond/knmi-23-klimaatscenario-s#2>
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Minis-

- terie van Economische Zaken, Ministerie van Veiligheid en Justitie, & Ministerie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. (2016). Nationale klimaatadaptatiestrategie 2016. Ministerie van Infrastructuur en Milieu. https://klimaatadaptatienederland.nl/publish/pages/120542/nas_rapport_5_2-1-1.pdf
- Provincie Zeeland (2021). Klimaatadaptatiestrategie Zeeland 2021-2026. <https://www.zeeland.nl/sites/default/files/2022-02/Klimaatadaptatiestrategie%20Zeeland%202021-2026.pdf>
- Planbureau voor de Leefomgeving. (2024). Klimaatrisico's in Nederland: De huidige stand van zaken. <https://www.pbl.nl/system/files/document/2024-05/pbl-2024-klimaatrisicos-in-nederland-5359.pdf>
- Verbond van Verzekeraars. (z.d.). Klimaat-scha-demonitor. <https://bipublic.verzekeraars.nl/Home/ShowReport/5beb3391-1660-4b40-a9d5-6982d8cae31f>

